

דַּרְשֵׁתִי קִרְבָּתְךָ

על פי שיעורו של הרב איתן כהן שליט"א • השיעור נמסר בבית הכנסת פרי מגדים, צפת ת"ו • במוצ"ש פרשת ואתחנן, תשפ"ו

ספר דברים – "ספר הישר"

הגמרא במסכת עבודה זרה בדף כ"ה אומרת: ספר דברים נקרא ספר הישר. למה? בגלל הפסוק שבפרשה שלנו, פרשת ואתחנן: "ועשית הישר והטוב".

שואל המהרש"א שם: בחומש דברים יש יותר ממאתיים מצוות, ואף על פי כן לא מצאנו שנכתב שמו של ספר דברים על איזו מצווה אחת מתוך המאתיים מצוות אלו. בנוסף, יש גם כן את עשרת הדיברות, יש גם קריאת שמע, יש גם פטירת משה רבנו. ספר דברים עמוס בדברים. למה חז"ל מצאו מכל החומש הזה לקרוא לו ספר הישר בגלל פסוק אחד שנאמר "ועשית הישר והטוב"?

יש הרבה תירוצים. המהרש"א מתיר, הבן איש חי יש לו עוד כמה תירוצים. אחד התירוצים שראיתי באחרונים: באו חז"ל להגיד לך, הספר הזה נקרא ספר הישר כי אלוקים רוצה ללמד אותך שהדבר שהכי חביב בעיניי – ראית את עשרת הדיברות? ראית מה שהיה בקריאת שמע, "והיה אם שמוע"? אתה רואה כל הספר הזה – תדע לך שחביב מהכל, חביב בעיניי, שבן אדם נוהג לפנים משורת הדין. כשבן אדם עושה "ועשית הישר והטוב", זה חביב בעיני השם יותר מהכל.

לכן חז"ל קבעו שיקרא ספר הישר. כי אלוקים רוצה לומר לנו שנתחזק ונכבד אחד את השני, שנאהב אחד את השני – לא לפי הלכה, אלא לפנים משורת הדין, יותר ממה שאנחנו חייבים.

סיפור הבורקים והמפעל – כוחו של "לפנים משורת הדין"

סיפור יהודי אחד: יום אחד נפשי חשקה ללכת לעבודה ברגל. אמרו שכשהולכים ברגל זה משנה קצת את החשיבה, את העניינים. כשאני הולך ברגל באחת המדרכות, ישב שם על הספסל איזה קבצן אחד, הושיט את היד וביקש צדקה. נו, כל האנשים עוברים, אף אחד לא מתייחס אליו. אני כמו כל האנשים, גם עברתי.

אבל פתאום בליבי הרגשתי שכאילו מישהו אמר לי: למה אתה עובר ככה? תתייחס לבן אדם הזה. ובאמת, אני חזרתי בחזרה, הוצאתי מהכיס כמה שקלים, ונתתי לו. הסתכלתי עליו, ראיתי שהבן אדם הזה לא הכסף זה מה שחשוב פה, חשוב היחס, ראיתי את העניינים שלו, עניינים של צער.

באותו אזור היתה שם מאפייה. נכנסתי למאפייה, קניתי שתי בורקים גדולים ופחית, ובאתי אליו. אמרתי לו: הבאתי לך משהו שיהיה לך לבוקר לאכול. הוא אומר לי: תודה רבה! כמו ששימחת אותי, בעזרת השם אלוקים ישמח אותך. אני אמרתי אמן והלכתי.

אני יש לי מפעל, והמפעל הזה הניב עושר גדול. אבל מה לעשות שהגלגל – לפעמים בורא עולם מסובב אותו – ויום אחד הגלגל הסתובב לכיוון למטה, וכל איפה ששמתי את היד נהיה חלודה. עסקאות נפלו, נכנסתי לחובות על גבי חובות, ועד שהגעתי למצב שזהו, צריכים לסגור את המפעל, אין מה לעשות.

כשאני עוד מתלבט מה לעשות, אני מקבל טלפון מאיזה יהודי אחד. הוא אומר לי: שמעתי שיש לך מפעל והמפעל הזה פשט את הרגל. תגיד לי, אני רוצה לפגוש אותך. אני יכול לפגוש אותך? אמרתי לו: כן, בשמחה, תבוא, אני נמצא במפעל. הבן אדם הגיע, אומר לי: שמעתי שהמפעל לא הכי זה, אני מוכן להיכנס איתך כשותף לעסק. אומר לו: בן אדם, למה אתה צריך להיכנס למיטה חולה? זה מפעל שכבר לא הולך. אמר לי: תשמע, לא דומה. אתה לבד אולי לא יכול להצליח, אבל אני ואתה, שתי כוחות חדשים, נתחיל עוד פעם, מי יודע אולי נצליח להרים את המפעל בחזרה. אמרתי: כן, אבל למה אתה מחפש בעיות?

אמר לי: לא משנה, אני מוכן להיכנס איתך. אמרתי לו: אבל אני לא מבין את הראש שלך. אומר: תגיד, אתה לא מכיר אותי? הסתכלתי עליו, אמרתי לו: לא, לא מכיר אותך. תנסה להיזכר אולי בכל זאת. אני מנסה – לא, לא זוכר. אומר לי: אתה זוכר את הקבצן ההוא, לפני שלושים שנה? שהבאת לו פחית ושתי בורקים? אמרתי לו: כן, אני זוכר. אמר לי: זה אני.

תדע לך שאני הייתי בן אדם עשיר. ויום אחד, בדיוק כמוך, נפלתי. כשנפלתי, סגרתי את המפעל. ומה היה לי בחיים? לעשות שנורר, זה מה שהיה לי בחיים. כשאתה באת וקניתי לי בורקס ופחית, אתה נתת לי כוח, נתת לי עידוד. אמרתי לעצמי: ד', אז מה אם נפלת? קום בחזרה, קמים עוד פעם.

וקמתי בחזרה, וברוך השם התעשרתי. היום אני עשיר גדול. ושמעתי שהמפעל שלך עומד לפני סגירה. אמרתי: הגיע הזמן שאני אפרע לך את

שתי הבורקים והפחית. אני מוכן להיות שותף איתך ביחד ולהיכנס איתך במפעל. נכנסנו למפעל, אחרי אולי שנה וחצי התחלנו להתעשר.

בן אדם עושה לפנים משורת הדין, מה שהוא לא חייב לעשות – הרגעים האלו, זה מה שחביב בעיני השם.

ולכן ספר דברים נקרא ספר הישר רק על שלוש מילים בלבד: "ועשית הישר והטוב". וזה מסר לחיים שלנו, שבן אדם ידע כמה חביב בעיני השם שהוא מתנהג לפנים משורת הדין. זה כזה נחת לבורא עולם, יותר מכל מה שאתה מכיר בתוך עשרת הדיברות.

מצוות כיבוד אב ואם – "גם אתה פה"

אחד הדיברות מעשרת הדיברות זה "כבד את אביך ואת אמך". עכשיו בין הזמנים, הרבה נוסעים להורים, נפגשים עם ההורים. אז יש הרגשה כזאת שכאילו – נכון, אבא חשוב, אבל גם אני "מאן דאמר" גם אני פה. על זה אני רוצה לדבר, שתדע שגם אתה פה, ושתדע גם איך מתנהגים כשאתה פה.

יש תנא דבי אליהו רבה פרק כ"ד, דיבור המתחיל "זכור". כותב בשם אליהו הנביא. אם אליהו הנביא היה מגיע לפה הייתם מאמינים לו – אז הוא כתב את זה: מפני מה נסמכה כיבוד אב ואם לשמירת שבת בעשרת הדיברות? לומר לך שכל מי שמכבד אביו ואמו אינו מגיע לידי חילול שבת.

ולא רק לחילול שבת אינו מגיע, לשום חטא אינו מגיע. ואם חטא, נמחל לו הכל, שנאמר "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם מחללו" – אל תקרי מחללו אלא מחול לו. ולכן כותב בספר לב טהור, לפי תנא דבי אליהו: אדם שמכבד את ההורים שלו, מוחלים לו על כל עוונותיו.

איזה דבר גדול זה. איזו זכות עצומה, שבן אדם יודע כשהוא מגיע להורים שלו להרגיש "שאני מאן דאמר" – שאני חייב לקיים את מה שהתורה רוצה, להתבטל לפי מה שהתורה רוצה ממני. ככה בן אדם זוכה למחילת עוונות. מה שנראה לך ברגעים האלו, אתה יודע, קונה לאבא איזה משהו, עושה לו איזה משהו, אבא ביקש כוס מים, הדברים הפשוטים האלו – נמחלים לבן אדם כל עוונותיו.

רבי חיים פלאג' – "הכל בגלל שכיבדתי את ההורים"

ובנוסף כותב רבי חיים פלאג': כל מה שזכיתי לאריכות ימים ושנים וחברתי את כל החיבורים – הכל בגלל שכיבדתי את ההורים שלי, והייתי מאכיל אותם יום יום גם אחרי שנשתבשה דעתם. איזה דבר גדול, לא תלה בשום דבר.

החזון איש ואמו – "כל רגע זה מצווה דאורייתא"

ואתו ילד, כשהגיע החזון איש לבחון ילדים בת"ת, וילד אחד שאל את החזון איש: הרב, איך יוצאים חזון איש? אז החזון איש חשב חשב, ואמר לו: הכל בגלל מצוות כיבוד אב ואם.

החזון איש כל יום היה הולך לאמא שלו חצי שעה, מדבר איתה. מה מדבר איתה? אמא שלו מאוד אהבה חדשות. היה אומר לה: את יודעת מה עשה טראמפ? עכשיו אני לא מבין – את יודעת מי זה החזון איש? אנחנו לא אכפת לנו לדבר גם ארבע שעות, זה לא מעניין. אבל אתה יודע, בן אדם שקוע בלימוד. עמל התורה שלו זה משהו שאי אפשר לתאר. פתאום בן אדם באמצע הסוגיה מפסיק, הולך לאמא שלו. נו מה, מה אני אדבר איתה? אה, חדשות. תראה, זה נשמע לך נורמלי?

רק כדי שנוכל להסביר את זה: זה כמו בן אדם שמתחיל תפילת נעילה, ואני פתאום אומר לו – הרב משה, שמעת מה אמר טראמפ? – באמצע נעילה. תגיד לי, אתה נורמלי? עכשיו אין לך מה לעשות? אין לך מה לדבר איתי עכשיו? זו ההרגשה.

בן אדם שקוע בלימוד, ופתאום סוגר את הגמרא, הולך – נו מה יש לו לעשות עכשיו? חצי שעה לדבר עם אמא שטויות. לך זה שטויות – אבל כל רגע זה מצוות עשה דאורייתא. ויום אחד החזון איש היה שקוע בלימוד, שכח מזה. ואמא שלו הצטערה, שאלה למה החזון איש לא הגיע היום. הוא רק שמע את זה – סגר ורץ. מה אתה רץ? אומר: מי יודע, כל רגע זה איסור דאורייתא של צער לאמא.

אז חצי שעה כדי שלאמא יהיה קצת שמחה, בהבנה שלה. כמה בן אדם יכול להרוויח את החיים שלו.

היה גאון אחד, רבי חיים וורמייזא. היו לו שלושה בנים מופלגים בתורה. יום אחד אמרו לו: אבא, פה כל הרבנים באזור שלנו כבר קיבלנו מהם כל מה שאפשר. אנחנו רוצים לנסוע ללמוד אצל המהרש"ל, רבי שלמה לוריא, בעל "חכמת שלמה".

אבא אמר: אתם תיסעו, אבל בצלאל, שהוא הבכור, יישאר איתי, כי אני צריך שיעזור לי. והם נסעו לשיבה. עכשיו הם לא נסעו לשיבה כמו היום, אתה יודע, שבוע אחרי שבוע חוזרים לאכול צ'ולנט במירון. לא – הולכים ללמוד כמה שנים.

חזרו אחרי שלוש שנים. חזרו גאונים, משהו שאי אפשר לתאר. ואז הבן הבכור בצלאל אומר לאבא: אבא, כולם עקפו אותי. למה לא נתת גם לי ללכת? אמר לו אבא שלו: בזכות שאתה היית איתי ביחד ושימשת אותי ודאגת לי ועזרת לי, אני אברך אותך שתזכה לארבעה בנים, כולם גדולי ישראל.

ובאמת כך היה, לרבי בצלאל נולדו ארבעה בנים, גדולי עולם, כולם שמשו כרבנים בערים חשובות ביותר. הבן הצעיר שנולד לו זה המהר"ל מפראג. אתם מבינים למה הוא זכה – הוא זכה שממנו יצא המהר"ל מפראג. כל הילדים שלו היו גאונים גדולים, וגם היו מפורסמים, אבל הבן שאנחנו הכי שמענו עליו זה המהר"ל מפראג.

זה שכולם הלכו ללמוד אצל המהרש"ל, אתה יודע, שקועים בלימוד, ואני מה אני עושה? מכין לאבא חביתה. מכין לו כוס תה. איך זה נראה לך באותו רגע? זה כזו שפלות. ופתאום מה אתה רואה? בהמשך הדרך, שאתה מקיים מצוות דאורייתא, אי אפשר לתאר מה אפשר לזכות.

הרב יעקב עקיבא ברונשטיין – ארבע עשרה שנה בזכות כיבוד אם

סיפרה הגברת ש. ברויער, ביתו של הרב יעקב עקיבא ברונשטיין זצ"ל: יום אחד התגלתה בגופו של אבא שומה חשודה. הלכו לבית חולים. בבית חולים אמרו שצריך להוריד אותה ולשלוח את זה למעבדה (פתולוגיה). באמת הגיע איזה רופא, עשה הרדמה למקום, חתך את חתיכת הבשר הזה ושלח למעבדה. עבר זמן, ואבא קיבל טלפון להגיע מהר לבית חולים.

אני הבת הבכורה, גברת ברויער. אמא ביקשה ממני שאני ארד איתה לבית חולים. ירדנו לבית חולים, הרופא קיבל את האבא ואומר לו: תשמע, אין לי מה להגיד לך, נמצא גידול סרטני מסוג קשה לריפוי, וזה כבר שלח גרורות בהרבה מקומות בגוף.

התפללנו אספנו זכויות, אבא עבר ניתוח ובחסידי שמיים הוסר הגידול בהצלחה, אבל הסכנה שהגידול ישוב נותרה שרירה וקיימת.

אבא מבית החולים נסע ישר למורו ורבו הרב משה שפירא זצ"ל. אמר לו: רבי, כך וכך הסיפור, קיבלתי איתות מאלוקים. מה אני אמור לעשות? שאל אותו הרב משה שפירא: יש לך הורים? אמר לו: יש לי אמא אלמנה. אמר לו הרב: אם ככה, כל רגע שהיא חיה, תנצל את זה! תכבד אותה בכל הכוח שיש לך! תחטוף את הזכויות שאתה זוכה לכבד את אמא! [הבת הדגישה שאבא מעולם הצטיין בכיבוד הורים, ובכלל מגיל קטן היה לנו כלל בבית, 'ההורים לפני הכל' ודווקא בזה הרב הורה לו יותר להתחזק].

אבא יצא מהרב משה שפירא, ומיד הזמין מונית ישר לסבתא. אבא לא סיפר לה מילה, התחיל לדבר איתה, ואמא הרגישה מזה מאוד טוב. ומאותו זמן אבא כל יום בבוקר מתקשר אליה, משמח אותה, ולאחר מכן אבא הולך למסור שיעורים. אבא תלמיד חכם גדול, מספרת הבת שלו, גדול עד מאוד. ואחרי סדר ב' אבא נוסע לאמא, יושב איתה, מספר לה סיפורים, מקשיב, ועושה כל מה שאמא צריכה. ידענו כבר בבית שסבתא, זה הדבר לפני הכל.

כל אוכל שאמא רצתה, אבא היה מכין אותו בעצמו. אבא לוקח את המתכון, בודק, מכין, ואם לא יצא הכי טעים – מכין פעם שנייה, שאמא תהיה שמחה שיש לה אוכל טעים. אם היה איזה עלון או משהו שמשמח את אמא, אבא היה נוסע קילומטרים כדי להשיג את העלון הזה.

עם הזמן היא אומרת, הוא הבין שאמא מאוד אוהבת שירה, והוא התחיל גם לשיר עם אמא. היה שר איתה, היה שמח מאוד.

בינתיים, ביני לביני מה שהרופא דיבר – עברו תשע שנים שאבא בריא לחלוטין. אחרי תשע שנים פתאום המחלה התפרצה שוב, במינון נמוך. ואבא סבל מחום, קור, סבל מאוד מאוד מכל מיני דברים. ואף על פי כן אבא לא ויתר. יום יום, עם כל הקשיים שהיו לו, נסע לאמא, שימח אותה.

זה היה ראש חודש ניסן שאבא לא הרגיש טוב בכלל. עשו את כל הבדיקות, והרופאים שואלים, אנחנו לא יודעים איך הוא חי. הם לא ידעו, אבל אנחנו

ידענו. ידענו שכל עוד שאמא חיה, אבא שלנו חי. אבא מאוד דאג שאמא לא תדע שהוא חולה, ובנוסף, רצה מאוד לזכות שאמא תתארח אצלו בליל הסדר כמו כל השנים.

הוא אומר: ערב ליל הסדר השתחררתי מבית חולים. דבר ראשון הרמתי טלפון לאמא: אמא, את אצלי בליל הסדר. כשהגעתי הביתה אמרו לי: אבא, אתה לא יכול, אתה לא יכול. אמר: לא לא, לפני הכל זה אמא, לפני הכל. וככה זכינו לארח את אמא. והמצב היה עולה יורד, היו זמנים שפתאום אבא איבד הכרה, חזר לעצמו – ועוד שלוש שנים אבא חי (בסך הכל שלש עשרה שנה מאז שהתגלתה השומה).

בי"ט באייר תשפ"א נפטרה סבתא מרת חווה ברונשטיין, באריכות ימים כשהיא בגיל תשעים וארבע, חודשיים וחצי אחר כך ד' באב תשפ"א, נפטר אבא. זה כשהרופא אמר לו שלפי הטבע זה נגמר מהר. בנס, שלש עשרה שנה אבא זכה לחיות. על מה? על זה שאבא התבטל למצוות כיבוד אב ואם.

כשהתורה מבטיחה לך "למען ייטב לך והארכת ימים", יהיה לך טוב – לא אני מבטיח את זה, אלוקים מבטיח לך את זה. משהו פה יש לו הוה אמינא לחשוב משהו אחר? אלוקים מבטיח לך: יהיה לך טוב בחיים.

"עוסק במצווה פטור מן המצווה" – כיבוד הורים בבין הזמנים

לכן בבין הזמנים בן אדם באמת ידע: להתבטל. אבא ביקש ממך: תלך לסופר, תקנה לו משהו. נו, ובדרך אתה מסתכל אתה רואה מנחה. נו, מה אתה עושה? מנחה? מה, אין מנחה בכלל. לא שיש מנחה רק לא התפללת – אין בכלל מנחה, אתה עוסק במצווה. עוסק במצווה פטור מן המצווה.

סיפר לי גיסי שיום אחד הוא ישב עם הרב אברהם דב אויערבך, רבה של טבריה, והם דנו שם בענייני צדקה. ואז הוא אמר לו: הרב, עוד עשר דקות שקיעה, מנחה. הרב אויערבך צעק עלי: אנחנו עוסקים פה במצוות צדקה, ואתה מזכיר לי מצווה אחרת? מאיפה אפשר להכניס עוד מצווה?

כשחז"ל אמרו "העוסק במצווה פטור מן המצווה", פירוש: אין עוד אפשרות להכניס מצווה אחרת. לא שיש לך אפשרות גם וגם – אין מצווה אחרת. לכן בן אדם נמצא בבין הזמנים, תנצל! אתה יודע מה אתה יכול לזכות? נראה לך רגעים שכביכול איזה ביטול תורה. כשאתה מדבר עם אמא חדשות, אתה כל הזמן דופק לך בראש "ביטול תורה". כשאתה נמצא בכולל, שומע שם 'נייעס' (חדשות) חצי שעה, לא חשבת על ביטול תורה. לא משנה – אבל ככה זה, זו העבודה שלנו, היצר הרע תמיד.

בין הזמנים – ניסיונות וחזנות לדורות

אלוקים מנסה כל אחד מאיתנו בבין הזמנים. בבין הזמנים אפשר לזכות יותר ממה שזוכים באלול. למה? כי באלול אין הרבה ניסיונות. אתה מגיע עם כל החשק והשמחה שלך בעבודת השם. אבל עכשיו בבין הזמנים כביכול הכל מותר, ואתה עומד בניסיון. ואתה לא יודע, בניסיון שאתה עומד עם הילדים שלך, אתה חורט לילדים, לנכדים, לנינים – מה אתה יכול לזכות ברגעים כאלו.

קנית כרטיסים, שילמת על כל כרטיס שישים שקלים, ופתאום אתה מגיע למקום – אמרו לך שהכל חרדי, אין שום תערוכה, אין כלום – ואתה מגיע ואתה רואה שהשם ירוחם. בסדר, אבל שילמתי עכשיו שש מאות שקל, נו, מה אני עושה עם זה עכשיו? אז ויתרנו, הלכו שש מאות שקל, לא קרה כלום. לך נראה שהפסדת באותו רגע שש מאות שקל וזהו – אבל לילדים זה נצח נצחים. זה הילדים, זה הנכדים, זה הנינים. כסף זה לא הדבר שעומד בשום מצווה. אתה יכול ברגע אחד להשריש כזה שורש. לנינים, לנכדים, כמה אפשר לזכות.

סיפר לי איזה אברך בטבריה: כשהייתי ילד, נסענו פעם אחת לטייל לרמת הגולן. לפני זה קנינו כרטיסים אמרו לנו שהכל שם חרדי מאוד, אבל כשהגענו לשם ראינו שהכל שטויות. ילדים קטנים היינו, ונכנסנו, ופתאום אבא ראה את כל הבלגן, אמר: יוצאים, חוזרים הביתה. אבא, מה? אבא אמר: מקום שיש פריצות, פה לא נשארים. אמא אמרה לו: אבל הרבה כסף שילמנו על זה... אמר: כל מה ששילמנו לא עומד בפני פריצות. ויצאנו.

תדע לך, אומר לי האברך הזה: אם היום אני שומר את העיניים שלי בקדושה, זה מהרגעים שאבא שמר את העיניים אז. כל מה שיש לי היום, כל מה שאני משריש לילדים שלי – זה מהרגעים האלו, אז שהייתי ילד ואבא ויתר על הכסף הזה שהלך. איזו זכות עצומה זאת.

לכן בין הזמנים בורא עולם נותן לכל אחד ניסיונות. אל תתבלבל. תעמוד חזק שם בניסיונות האלו. מי יודע מה אתה יכול לזכות ברגע אחד.

והשם יעזרנו על דבר כבוד שמו, אמן ואמן.